

Юлія Ланцедова

Навчально-науковий Юридичний інститут
Національного авіаційного університету (м. Київ)
кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінального права і процесу
lua1906@gmail.com,

Олександра Шличек

Навчально-науковий інститут історії, політології і права
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
старший викладач кафедри правознавства
alya.shlychek.69@mail.ru

РОЗВИТОК РЕДАКЦІЇ СТАТТІ КПК УКРАЇНИ ПРО ДОКАЗИ, ЇХНІ ВЛАСТИВОСТІ І ДЖЕРЕЛА ТА ПОРЯДОК РОБОТИ З НИМИ

© Ланцедова Ю., Шличек О., 2017

Запропоновано нову редакцію статті Кримінального процесуального кодексу України про докази, їхні властивості і джерела та порядок роботи з ними. Викладено сутність доказів, їхні джерела та базисні основні і додаткові юридичні властивості доказів. Визначені суб'єкти та порядок отримання доказів і суб'єкти, які можуть допомагати в цій роботі. Наведено вичерпний перелік слідчих і судових дій з отримання доказів. Запропоновано вичерпний перелік форм представлення, оцінки і використання доказів.

Ключові слова: базисні основні та додаткові юридичні властивості доказів; суб'єкти отримання доказів, слідчі і судові дії з отримання доказів, форми представлення, оцінки і використання доказів.

Юлія Ланцедова, Александра Шлычек

РАЗВИТИЕ РЕДАКЦИИ СТАТЬИ УПК УКРАИНЫ О ДОКАЗАТЕЛЬСТВАХ, ИХ СВОЙСТВАХ И ИСТОЧНИКАХ И ПОРЯДКЕ РАБОТЫ С НИМИ

Предложена новая редакция статьи Уголовного процессуального кодекса Украины о доказательствах, их свойствах и источниках и порядке работы с ними. Изложена сущность доказательств, их источников и базисных основных и дополнительных юридических свойств доказательств. Определены субъекты и порядок получения доказательств и субъекты, которые могут помогать в этой работе. Приведен исчерпывающий перечень следственных и судебных действий по получению доказательств. Предложен исчерпывающий перечень форм представления, оценки и использования доказательств.

Ключевые слова: базисные основные и дополнительные юридические свойства доказательств; субъекты получения доказательств, следственные и судебные действия по получению доказательств, формы представления, оценки и использования доказательств.

Julia Lantsedova
Teaching and Research Law Institute
National Aviation University
Ph.D., Assoc. Prof. ,

Oleksandra Shlychek
Educational and Scientific Institute of History, Political Science and Law
Nicholas National University of V. Suchomlynsky

THE DEVELOPMENT OF THE REDACTION OF THE ARTICLE OF CODE OF CRIMINAL PROCEDURE ABOUT OF THE EVIDENCE, THEIR PROPERTIES AND SOURCES AND OF ORDER OF WORKING WITH THEM

Suggested a new redaction of the article of Code of Criminal Procedure about of the evidence, their properties and sources and of order of working with them. Presented is the essence of the evidence, their sources and the basis main and an additional the legal properties of the evidence. Defined the subjects and the procedure for obtaining of evidence and the subjects, that can assist in this work. Shown an exhaustive list of investigative and judicial actions to obtaining of the evidence. Suggested a comprehensive list of forms of presentation, evaluation and use of the evidence.

Key words: the basis main and an additional the legal properties of the evidence; the subjects of obtaining of evidence; of investigative and judicial actions to obtaining of the evidence; the forms of presentation, evaluation and using of the evidence.

Постановка проблеми. Наріжним каменем кримінального і будь-якого іншого судочинства є інститут доказів та їхніх джерел і порядку роботи з ними, який у ст. 84, 93 та ін. КПК України представлений надто недосконало і суперечливо [4]. Поняття доказів за ч. 1 ст. 84 КПК України викладено достатньо поверхове, непрофесійне і не відображає базисні основні і додаткові властивості таких відомостей, деякі з таких властивостей пояснюються у контексті інших проблем доказування у ст. ст. 85–90 КПК України [4]. Поміж процесуальних джерел доказів ч. 2 ст. 84 КПК України помилково називає показання та висновки експертів [4], коли перші фактично є своєрідним способом передачі доказів від особистісних джерел до слідчого, суду та інших суб'єктів кримінального провадження, а другі – однією із форм представлення у кримінальному проведенні доказів отриманих експертом шляхом дослідження із застосуванням спеціальних знань речових та особистісних джерел. У ст. 93 КПК України говориться про збирання доказів і фактично будь-якими суб'єктами [4], тоді як фактично збирають речові джерела і встановлюють особистісні джерела і вже після цього шляхом дослідження речей чи вивчення документів та спілкування з особистісним джерелом від цих джерел отримують докази, які належно оцінюють і використовують у доведенні. Викликає заперечення визначення цією статтею КПК України й кола осіб, які уповноважені отримувати докази [4], та ін.

Аналіз дослідження проблеми. Початок принципово новому вирішенню цієї проблеми покладено у кандидатській дисертації Ю. О. Ланцедової, яка, дослідивши детально фактично 27 завдань оцінки доказів і 17 аналогічних завдань перевірки доказів [5, с. 151–173], зробила висновок про те, що узагальнююча оцінка доказів повинна мати завдання лише зі встановлення наявності таких основних юридичних властивостей, як значущість, законність, допустимість і доброякісність у кожного окремого доказу, і таких додаткових юридичних властивостей сукупності доказів, як їх достатність та узгодженість [5, с. 172].

Використавши вказані результати, С. А. Кириченко запропонував редакцію перших двох частин статті КПК України про докази [3, с. 169–170], а О. С. Тунтула розвила вже цей підхід у статтю про докази, яка мала б вісім частин із комплексного врегулювання всіх дій з доказами та

їхніми джерелами [7, с. 169–173], що Ю. О. Ланцедова у низці публікацій пізніше удосконалила [2, с. 45–46, 81–84; 6, с. 134–140 та ін.].

Мета статті. Розвиток вказаної редакції статті КПК України про докази та їхні властивості та джерела, суб'єкти і порядок роботи з ними та ширша апробація цієї редакції у вітчизняному фаховому науковому виданні з метою започаткування відповідної дискусії і розроблення остаточного варіанта вирішення цієї проблеми і складаю основне завдання цієї публікації.

Виклад основного матеріалу. Одна з останній редакцій статті “Докази, їхні властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними” у перспективному Кодексі антикримінального судочинства України має бути представлена так:

(1) Доказом є будь-які відомості про факт (зовнішній або внутрішній прояв ознак чи властивостей трасосубстанцій і документів або людини чи його діянь або події як сумативного діяння чи явища природи, зокрема діянь хижих тварин у дикій природі) загалом або про його окрему сторону, які отримані від об'єктивних та суб'єктивних джерел таких відомостей, якщо кожне із доказів володіє єдністю таких основних базисних юридичних властивостей, як значущість, законність, допустимість, доброякісність і достовірність, а також таких додаткових базисних юридичних властивостей сукупності доказів, як її узгодженість і достатність для прийняття головним суб'єктом антикримінального судочинства (слідчим, суддею) певного проміжного або остаточного рішення.

(2.1) *Значущими* є відомості, за допомогою яких можна підтвердити або спростувати юридичний факт (обставину) базисного, спеціального чи часткового предмета доказування або доказовий факт як проміжну тезу цього предмета доказування.

(2.2) *Законними* – відомості, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, зокрема без застосування обману, погроз чи насильства або без іншого істотного порушення правового статусу соціосуб'єкта.

(2.3) *Допустимими* – заздалегідь правдиві відомості, що отримані від відомого і доступного перевірки джерела, коли неприпустимі як докази відомості, спрямовані на обґрунтування:

- положення правового акту;
- загальновідомого або преюдиціального факту, який, однак, можна використати безпосередньо під час прийняття рішень поряд із доказами;
- паранормального явища, тобто такого, яке суперечить відомим законам природи або не може бути ними пояснене.

(2.4) *Доброякісними* – відомості, які не мають змістовних суперечностей і дають можливість зробити однозначний висновок, а також отримані за відсутності істотних порушень визнаної методики або без використання невизнаної в установленому порядку методики.

(2.5) *Достовірними* – будь-які відомості, які є адекватними у контексті встановлення обставин базисного, спеціального або часткового предмета антикримінального доказування, і які:

(2.5.1) Адекватно відображають обставини як приготування та/чи вчинення діяння (події, явища) кримінального правопорушення або приховання його антиделіктних слідів (слідів, параслідів та/чи квазіслідів діяння, події або явища кримінального правопорушення), так і будь-яких інших діянь (подій, явищ) або ознак чи властивостей трасосубстанцій і документів або людини.

(2.5.2) Неадекватно відображають обставини зазначених юридичних фактів внаслідок дистанційних, метеорологічних, освітніх, психологічних, фізіологічних та інших особливостей їхнього сприйняття особистісним джерелом і запам'ятовування, зберігання, відтворення і передачі відомостей про вказані юридичні факти головному суб'єкту антикримінального судочинства.

(2.5.3) Адекватно пояснюють причини зазначеного неадекватного відображення юридичних фактів.

(2.5.4) Є адекватними або неадекватними, але свідомо недостовірними і в силу цього набувають відповідну достовірність у контексті антикримінальної справи про дачу таких завідомо неправдивих показань або такого завідомо неправдивого висновку експерта [6, с. 136].

(2.6) *Узгодженою сукупністю доказів* є така їхня сукупність, у якій один доказ не суперечить іншому, а наявна суперечність може бути усунена зазначенням аргументів достовірності одного доказу й недостовірності іншого доказу [6, с. 136–137].

(2.7) *Достатньою сукупністю доказів* – така їхня сукупність, яка може сформулювати у головного суб'єкта антикримінального судочинства однозначне внутрішнє (без зовнішніх факторів впливу) переконання в можливості прийняття на цей момент певного проміжного або остаточного процесуального рішення в антикримінальній справі.

(3) Докази мають право отримувати слідчий (зокрема прокурор, керівник органу досудового розслідування) і суддя (колегія суддів), і як виняток, передбачений ч. 4 цієї статті, – експерт та ординат, за допомогою проведення отримуючих слідчих дій: 1) оформлення явки з повинною про скоєння діяння (події) кримінального правопорушення; 2) отримання усної заяви або письмового повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення чи про його підготовку; 3) затримання і допиту переслідуваного; 4) допиту особистісного джерела; 5) очної ставки між особистісними джерелами; 6) пред'явлення обвинувачення і допиту обвинуваченого; 7) перевірки та/чи уточнення показань переслідуваного, потерпілого чи свідка на місці діяння (події, явища) кримінального правопорушення чи на іншому значущому для антикримінальної справи місці; 8) експерименту з названими особистісними джерелами і без них; 9) пред'явлення для звичайного, зустрічного чи групового впізнання переслідуваного, потерпілого, свідка, іншого особистісного джерела, трасосубстанції, об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа; 10) обстеження (огляду, особистого дослідження) місця діяння (події, явища) кримінального правопорушення, місцевості, приміщення, транспортного засобу, трупа людини, тіла живої людини, іншої трасосубстанції, зокрема й об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа з ознаками трасосубстанції; 11) екстгумації трупа людини; 12) вивчення об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа; 13) обшуку приміщення, місцевості, транспортного засобу, особистісного джерела; 14) виїмки трасосубстанції, об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа; 15) накладення арешту на кошти, інше майно і передачу його на зберігання; 16) контролю засобів зв'язку; 17) оголошення розшуку обвинуваченого, підсудного; 18) отримання зразків на експертизу, а також аналогічних отримуючих судових дій.

(4) Якщо процес отримання доказів потребує залучення спеціальних знань, то з цієї метою призначають головним суб'єктом антикримінального судочинства експерта, який і проводить експертизу, а коли для цього необхідно провести де-факто негласні заходи – призначають головним суб'єктом антикримінального судочинства ордината, який і виконує відповідне ординатичне завдання [6, с. 137].

(5) Обстеження (огляд, особисте дослідження) місця діяння (події, явища) кримінального правопорушення чи іншого значущого для антикримінальної справи місця (місцевості, приміщення, транспортного засобу), а з санкції прокурора і будь-яка інша з названих отримуючих процесуальних дій (слідчих, судових, експертних) можна провести до внесення повідомлення про реальне чи ймовірне діяння (подію, явище) кримінальне правопорушення, яке готується, триває чи вже скоєне, в Єдиний реєстр досудових розслідувань, якщо без цього не можна отримати достатню та узгоджену сукупність доказів про наявність чи відсутність у такому діянні (події, явищі) ознак певного кримінального правопорушення або про обставини, що виключають провадження по антикримінальній справі [6, с. 137–138].

(6) Трасосубстанції та/або об'єктивні та/чи суб'єктивні та/або змішані документи, зокрема акт ревізії, акт перевірки тощо, можуть потрапити у володіння головного суб'єкта антикримінального судочинства й через їх витребування чи у разі добровільної видачі й отримання їх від будь-яких фізичних та юридичних осіб, але отримання доказів можливе тільки шляхом особистого чи експертного дослідження трасосубстанцій або/та вивчення цих документів у межах де-факто процесуальних слідчих чи судових дій.

(7) Допомогу головному суб'єкту антикримінального судочинства в отриманні доказів мають право надавати будь-які фізичні та юридичні особи, зокрема представники сторони захисту чи обвинувачення, через:

1) добровільну видачу тих значущих для антикримінальної справи трасосубстанцій та/або об'єктивних та/чи суб'єктивних та/або змішаних документів, що знаходяться в їхньому володінні;

2) повідомлення про ймовірне або реальне місцеперебування того матеріального об'єкта чи особи, які можуть виступити у цій справі відповідно як об'єктивне чи суб'єктивне джерело;

3) якщо фізична та/чи юридична особа стала суб'єктом антикримінального судочинства, то вона може надати таку допомогу й за допомогою постановки питань чи заяви клопотання з корегування безпосередньо отримання таких відомостей та/чи відповідної процедури судочинства.

(8) Слідчий представляє докази (надає суб'єктам антикримінального судочинства можливість сприйняти сутність та ознаки таких відомостей і порядок їх отримання) у формі протоколу де-факто слідчої дії, суддя чи колегія суддів – журналу судового засідання, експерт чи комісія експертів – висновку експертизи, та у передбачених кодексом випадках чи за вказівкою ініціатора дослідження – й протоколу експертизи, а узагальнювальна оцінка і використання доказів здійснюють суб'єкти антикримінального судочинства у передбачених кодексом випадках у формі: 1) постанови про надання вказівки виконати певну процесуальну дію (негласний захід); 2) постанови про доручення іншому суб'єкту виконати певну процесуальну дію (негласний захід); 3) постанови дізнавача, слідчого, прокурора чи судді (колегії суддів) про направлення антикримінальної справи відповідному адресату; 4) постанови про усунення порушень закону, причин та умов, що сприяли вчиненню діяння (події, явища) певного кримінального правопорушення; 5) постанови дізнавача, слідчого чи прокурора про прийняття у передбачених кодексом випадках будь-якого процесуального рішення, а постанови судді (колегії суддів) – проміжного процесуального рішення; 6) обвинувального, виправдувального чи нейтрального (щодо причетного) вироку; 7) ухвали судді (колегії суддів) про інше остаточне вирішення антикримінальної справи; 8) клопотання зацікавленої особи про прийняття дізнавачем, слідчим, прокурором, суддею певного процесуального рішення; 9) скарги цієї особи на діяння, зокрема рішення, головних суб'єктів антикримінального судочинства; 10) постанови прокурора про перегляд судового рішення у порядку апеляції; 11) апеляції інших уповноважених кодексом суб'єктів; 12) постанови прокурора про перегляд судового рішення у касаційному порядку; 13) касаційної скарги інших уповноважених кодексом суб'єктів; 14) постанови прокурора про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами [6, с. 138–139].

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Запропонований варіант вирішення проблеми з найточнішого і всеохопного правового регулювання інституту доказів, їхніх властивостей і джерел та порядку роботи з ними не претендує на завершеність і створює лише належну доктринальну основу для остаточного вирішення цієї наріжної проблеми як антикримінального, так й будь-якого іншого виду доказування під час широкої коректної наукової дискусії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кириченко А. А. *Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира : коллективная монография / А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула и др. ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Второе издание. – Николаев : Ник. нац. ун-т имени В. А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.* 2. Кириченко О. А. *Курс лекцій зі спецкурсу “Інноваційна процедура протидії правопорушенням”: навч. посібник для предметної спеціальності 014.03 Середня освіта. Історія, освітньої програми Історія, правознавство / О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова. Друге видання. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – 100 с.* 3. Кириченко С. А. *Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві: генеза і можливості удосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2009. – 221 с.* 4. *Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 р., № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9–10, ст. 88, із змінами, згідно із законом України від 21.12.2016 р., № 1798-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>* 5. Ланцедова Ю. О. *Сутність і послідовність роботи з особистісними і речовими доказів у кримінальному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / Юлія Олександрівна Ланцедова; Харк. нац. ун-т вн. справ. – Харків, 2009. – 229 с.* 6. Ланцедова Ю. А. *Новая доктрина сущности доказательств, их свойств и источников,*

суб'єктів, порядку і дійсний по їх отриманню і форм оперирования ими / Ю. А. Ланцедова, С. А. Кириченко // Перші Миколаївські юридичні дискусії : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 20-річчя Конституції України, 18.05.2016 р. Зб. наук. ст. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – С. 134–140. 7. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. – К., 2013. – 233 с.

REFERENCES

1. Kirichenko A. A. *Giperdoklad o bolee dvuhstah pyatidesyati luchshih doktrinah i kontseptsiyah yurisprudentsii nauchnoy shkolyi professora Alankira: kollektivnaya monografiya* [Giperdoklad of a two hundred and fifty of the best doctrines and concepts of scientific law school professor Alankira: collective monograph]. A. A. Kirichenko, Yu. A. Lantsedova, A. S. Tuntula i dr.; pod nauch. red. A. A. Kirichenko. Vtoroe izdanie. Nikolaev: Nik. nats. un-t imeni V. A. Suhomlinskogo Publ, 2015. 1008 p. 2. Kyrychenko O. A. *Kurs lektsiy zi spetskursu “Innovatsiyna protsedura protydyi pravoporushennyam”: navch. posibnyk dlya predmetnoyi spetsial'nosti 014.03 Serednya osvita. Istoriya, osviti'oyi prohramy Istoriya, pravoznavstvo* [Lectures from the course “Innovative procedure combating offenses”: teach. Manual for subject specialization 014.03 average education. History, education history, law]. O. A. Kyrychenko, Yu. O. Lantsedova. Druhe vydannya. Mykolayiv : MNU imeni V. O. Sukhomlyns'koho Publ, 2016. 100 p. 3. Kyrychenko S. A. *Sutnist' i klasyfikatsiya dokaziv ta yikh dzherel u kryminal'nomu sudochynstvi: geneza i mozhlyvosti udoskonalennya: dys. ... kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.09 “Kryminal'nyy protses i kryminalistyka; sudova ekspertyza; operatyvno-rozshukova diyal'nist'”* [The essence and classification of evidence and their sources in criminal proceedings: genesis and improvement opportunities: Dis. ... Candidate. Legal. Sciences specials. 12.00.09 “The criminal process and criminalistics; forensics; operatively-search activity]. Serhiy Anatoliyovych Kyrychenko; Klasychnyy pryvatnyy universytet. Zaporizhzhya, 2009. 221 p. 4. *Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny: vid 13.04.2012 r., No 4651-VI* [The Criminal Procedure Code of Ukraine from 13.04.2012 g., № 4651-VI]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2013, No 9-10, st. 88, iz zminamy, z-hidno iz zakonom Ukrayiny vid 21.12.2016 r., No 1798-VIII. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> 5. Lantsedova Yu. O. *Sutnist' i poslidoynist' roboty z osobystisnymi i rehovymy dokaziv u kryminal'nomu sudochynstvi : dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.09 “Kryminal'nyy protses ta kryminalistyka; sudova ekspertyza; operatyvno-rozshukova diyal'nist'”* [Nature and sequence of work and personal evidence in criminal proceedings: Dis. ... Candidate. Legal. Sciences specials. 12.00.09 “The Criminal Procedure and Criminalistics; forensics; operatively-search activity ”]. Yuliya Oleksandrivna Lantsedova; Khark. nats. un-t vn. sprav. Kharkiv , 2009. 229 p. 6. Lantsedova Yu. A. *Novaya doktrina suschnosti dokazatelstv, ih svoystv i istochnikov, sub'ektov, poryadka i deystviy po ih polucheniyu i form operirovaniya imi* [The new doctrine of the essence of the evidence of their properties and sources, subjects, procedures and actions for their preparation and their forms of operating]. Yu. A. Lantsedova, S. A. Kirichenko. Pershi Mykolayivs'ki yurydychni dyskusiyi: materialy Mizhnarodn. nauk.-prakt. konfer. z nahody 20-richchya Konstytutsiyi Ukrayiny, 18.05.2016 r. Zb. nauk. st. Mykolayiv : MNU imeni V. O. Sukhomlyns'koho Publ, 2016. pp. 134-140. 7. Tuntula O. S. *Otrymannya dokaziv ta formy yikh predstavleniya, otsinky ta vykorystannya u kryminal'nomu provadzhenni Ukrayiny : dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.09 “Kryminal'nyy protses i kryminalistyka; sudova ekspertyza; operatyvno-rozshukova diyal'nist'”* [Getting the evidence and form of their presentation, evaluation and use in criminal proceedings of Ukraine: Dis. ... Candidate. Legal. Sciences specials. 12.00.09 “The criminal process and criminalistics; forensics; operatively-search activity”]. Oleksandra Serhiyivna Tuntula; Natsional'na akademiya prokuratury Ukrayiny. Kyiv, 2013. 233 p.

Дата надходження: 04.01.2017 р.